

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมบริหาร และจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 การมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา

1.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

1.1.2 คุณค่าและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา

1.1.3 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา

1.1.4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา

1.1.5 ยุทธศาสตร์และแนววิธีการในสภาระดับการมีส่วนร่วมในการบริหาร และ

จัดการศึกษา

1.1.6 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในส่วนที่เกี่ยวข้อง

กับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

1.1.7 พระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2542 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการ

มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

1.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2.1 ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2543

1.2.2 องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2.3 บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. กรอบความคิดในการวิจัย

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา

มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

คีธ (Keith. 1972 : 136) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า สภาพที่เกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ ความรู้สึกในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลดังกล่าวก่อให้เกิดการกระทำที่บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นๆ และเกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

กู๊ด (Good, 1973 : 4) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่างๆ คือ เป็นการกระทำโดยสมัครใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคม และการจัดสรรทรัพยากร

เดล (Dale, 1973 : 80) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง การร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจ และสมัครใจ โดยไม่ถูกบังคับ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือของประชาชนนั้น ต้องประกอบด้วย

1. การเข้าร่วมในการตัดสินใจ ตกลงใจ
2. การเข้าร่วมในการดำเนินการของแผน และโครงการพัฒนา
3. การเข้าร่วมในการติดตาม และประเมินผลโครงการ และแผนงานของการพัฒนา
4. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

รีดเดอร์ (Reeder, 1995 : 50) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า "มีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม"

ไวท์ทาเกอร์ (Whitaker, 1978 : 82) ได้ให้คำจำกัดความว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย

4 มิติ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควร หรือไม่ควร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาโดยลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ออกเสียง
3. การมีส่วนร่วมในการแข่งขันเพื่อผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงาน

ซีรวิคเน่ นิจเนตร (2528 : 42-43) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ไว้ว่า หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง หรือผูกพันกับกิจกรรมสาธารณะ ในทุกระดับ ของการตัดสินใจ ทั้งในด้านการเมือง การบริหาร เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนการร่วมกันปรับปรุงสภาพแวดล้อม

ประพนธ์ ปิยรัตน์ (2534 : 3) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนหมายถึง การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของคนที่อยู่รวมกัน ในชุมชนในการวางแผนการดำเนินงาน และการควบคุมโดยอาศัยทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์ด้วยการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่น

วิไลพร สมบูรณ์ชัย (2534 : 12) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นการมีส่วนร่วมในรูปปัจเจกบุคคล หรือเป็นกลุ่มที่เป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการก็ได้ และมีส่วนร่วมในการทำงาน

ธงชัย สันติวงศ์ (2537 : 138) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้บริหารหรือเจ้าของกิจการได้เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในงานด้านต่าง ๆ เช่น การให้มีส่วนร่วมในการวางแผน ช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของนักบริหาร ตลอดจนการให้โอกาส และมีอิสระกับกลุ่มที่จะตัดสินใจทำงานเองภายใต้เป้าหมาย และนโยบายที่มอบหมายไว้ให้อย่างกว้าง ๆ

สุริรัตน์ ภูวัฒนศิลป์ (2539 : 13) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วม รับผิดชอบ หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไป ในทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่ม หรือองค์การ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆร่วมกัน

ชูชาติ พวงสมจิตร์ (2540 : 13) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจการปฏิบัติและการรับผิดชอบต่อเรื่องต่างๆ อันเป็น ผลกระทบถึงตัวประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 28 และ 43 ที่กำหนดให้องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิ์ที่จะจัดการศึกษาตามความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐและการจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึง การที่มีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน

ประจักษ์ วัฒนศิริ (2543 : 5) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมพิจารณาปัญหา การตัดสินใจ แสดงความคิดเห็นประชุม วางแผนดำเนินการ ติดตาม และประเมินผลในงานที่ได้รับมอบหมายเป็นหมู่คณะ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543ก : 74) ได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาจัดการศึกษาในชุมชนว่า การที่คณะกรรมการสถาน ศึกษา เข้ามาเกี่ยวข้องกับจัดการศึกษาในโรงเรียน โดยการร่วมกันกำหนดแนวทางการจัด การศึกษา การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน การร่วมดำเนินการโดยการสนับสนุนให้ความร่วมมือในการจัด การศึกษา การร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินการ ร่วมเสนอแนะ ให้ข้อคิดเห็นในการปรับปรุง ติดตามผลผลการดำเนินงาน การตรวจสอบการทำงานของโรงเรียน และร่วมรับผลของการจัดการศึกษา ในชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการประกันโอกาสทางการศึกษา ประกันคุณภาพทางการศึกษา ประกันประสิทธิภาพและประกันความปลอดภัยของนักเรียนและการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นนโยบาย สำคัญในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 1 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

กรมสามัญศึกษา (2543: 1) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาว่า เป็นความพยายามช่วยกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะรวมพลัง ความพยายาม และทรัพยากรใดๆ ที่เห็นควรนำมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่เขาได้ตั้งไว้ โดยกล่าวถึงพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีการกำหนดที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีสาระสำคัญดังนี้ (กรมสามัญ ศึกษา, 2543 : 4 - 5)

I. แนวการจัดการศึกษา โรงเรียนและชุมชนมีการประสานความร่วมมือในการจัด การบริหารการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพมาตรา 24 (6) ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับ

สภาพปัญหา และความต้องการ รวมทั้งวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน(มาตรา 29)

2. การบริหาร และการจัดการศึกษา กำหนดให้องค์กรชุมชน รวมเป็น คณะกรรมการ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษา (มาตรา 38 วรรค 2) และคณะกรรมการสถาน ศึกษาขั้นพื้นฐาน (มาตรา 40) ซึ่งจะรองรับการกระจาย อำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาจาก กระทรวงใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป (มาตรา 39)

3. การระดมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นกำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษา ระดม ทรัพยากรบุคคลในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (มาตรา 57) ระดมทรัพยากร และการ ลงทุนจากชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา (มาตรา 58) โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการ ศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่น ให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการ ศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น มาตรา 58 (2)

นอกจากนี้กรมสามัญศึกษา (2543 : 18 - 19) ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมสนับสนุน และ ส่งเสริมในกิจการใดๆ ที่มีผลกระทบต่อตัวประชาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง

1.การมีส่วนร่วมในควรถูกกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา อาจจะมีอยู่ในรูปของคณะกรรมการ บริหาร คณะกรรมการสมาคม มูลนิธิ การเข้าร่วมประชุมหรือแม้แต่การร่วมจัดเวทีชาวบ้าน

2.การมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา ร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารร่วม ประชุม วางแผนการจัดการศึกษา ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

3. การมีส่วนร่วมระดมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ได้แก่ การให้การสนับสนุน หรือชักชวนให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา การจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา การบริจาคเงิน วัสดุ ที่ดิน หรือสิ่งก่อสร้าง เพื่อให้โรงเรียนนำไปใช้จัดการศึกษา การร่วมเป็นคณะกรรมการ การเป็น วิทยากรท้องถิ่น

จากคความหมายต่าง ๆ ข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็น ตัวแทนของชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับจัดการศึกษา การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน โดยร่วมรับ ฟังเสนอความคิดเห็น กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน มีส่วนร่วมใน การบริหารและการจัดการศึกษา โดยร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการ ร่วมประชุม ร่วมตัดสินใจ ร่วมมือสนับสนุนการดำเนินการ การระดมทรัพยากรในการจัดการศึกษา ร่วมติดตามประเมินผล ปฏิบัติงาน การตรวจสอบการทำงานของโรงเรียน ร่วมรับผลการจัดการศึกษา รวมทั้งการมี ส่วนร่วมในการประกันโอกาสทางการศึกษา ประกันคุณภาพการศึกษา ประกันประสิทธิภาพ การจัดการศึกษา และการประกันความปลอดภัยของนักเรียน

คุณค่าและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 13-14) ได้กล่าวว่า

ประสบการณ์ในการพัฒนาใดๆ ก็ตามที่ผ่านมาในหลายส่วนของระบบสังคมล้วนสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนานั้นๆ เกิดจากการสั่งการ หรือหยิบยื่นแนวคิดวิธีการ จากผู้ที่อยู่ภายนอกชุมชน หรือภายนอกหน่วยงานองค์กรนั้น ยากที่จะประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน แต่ประสบการณ์การพัฒนาจำนวนมากที่ประสบความสำเร็จ อีกมีการพัฒนาต่อเนื่องยั่งยืน เกิดจากการให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงร่วมกันกำหนดวิธีการ ร่วมดำเนินการ ร่วมเรียนรู้และปรับปรุง รับผิดชอบ ชื่นชมผลสำเร็จ และรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน

การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนางาน หรือดำเนินกิจกรรม จะส่งเสริมให้เกิดสภาพอันพึงประสงค์หลายลักษณะ อาทิ

1. ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความรู้สึกในการเป็นเจ้าของกิจกรรมร่วมกัน
2. ส่งเสริมความรับผิดชอบการทุ่มเทในการดำเนินกิจกรรม และการพัฒนาต่อเนื่อง
3. ก่อให้เกิดความสนใจ ร่วมมือ สู่การรวมพลังให้การดำเนินงานสำเร็จได้รวดเร็ว
4. ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศความร่วมมือ ความสามัคคี และการพึ่งตนเองภายใน องค์กร หรือชุมชน

หรือชุมชน

5. ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น หรือเป็นไปตามความต้องการของชุมชน

6. ส่งเสริมสภาพพัฒนาศักยภาพในการพัฒนา และการเรียนรู้ขององค์กรหรือชุมชน

จากความรู้ระดับนี้ในคุณค่าของการมีส่วนร่วมในปัจจุบันของทุกระบบสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จนเกิดเป็นบทบัญญัติที่จะเป็นบรรทัดฐาน ในการเมือง การปกครอง และการพัฒนาประเทศ โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญที่ใช้ในปัจจุบันหลายมาตรา ที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระบบต่างๆ ของสังคมไทย หรือแม้ในการจัดการศึกษาในมาตราที่ 43 เป็นต้น นอกจากนี้ในกฎหมายการศึกษาของไทย คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ก็ได้บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนไว้ในหลายมาตรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 8 , 9 และ 40 ที่ถือว่าการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมเป็นหลักการสำคัญของการจัดการศึกษา

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 16) ได้กล่าวว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมที่พบในปรากฏการณ์จริง จะมีได้หลายลักษณะ ในที่นี้จะแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน ของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดความต้องการจำเป็น การตัดสินใจเลือกหนทางวิธีการดำเนินการ การร่วมกันรับผิดชอบดำเนินการ เป็นต้นการมีส่วนร่วมลักษณะนี้เป็นรูปแบบที่พึงประสงค์ในการดำเนินการ

2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมที่ผู้กำหนดภาพรวมเป็นบุคคลภายนอก ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมลักษณะแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการบางส่วน หรือร่วมกิจกรรมบางลักษณะ หรือบางกิจกรรม เช่น กิจกรรมลักษณะที่รัฐบาลให้นโยบายให้กรอบกิจกรรมมาให้ชุมชนเลือก เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ หรือแบบผู้ใต้บังคับบัญชา มีลักษณะการมีส่วนร่วมแบบเป็นไปตามความต้องการของผู้อยู่เหนือกว่า ผู้มีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์เชิงบทบาทไม่เท่าเทียมกัน และมีความรู้สึกด้อยอำนาจกว่าอีกฝ่าย เป็นต้น

จากรูปแบบที่นำเสนอที่เกิดจากการแบ่งทั้ง 3 ลักษณะข้างต้น จะพบว่าในการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมในแต่ละสถานที่หรือแต่ละสถานการณ์ สามารถดำเนินการ หรือจัดให้มีขึ้นได้แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมของปัจจัยด้านต่างๆ สภาพความคิด ความเชื่อถือ และความยึดมั่นของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร อีกทั้งยังขึ้นกับกาลเวลา และยุคสมัยอีกด้วย อย่างไรก็ตามรูปแบบของการมีส่วนร่วมทั้ง 3 ลักษณะ ก็อาจจะพบอุปสรรค และปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้การดำเนินการมีส่วนร่วมเท่านั้นที่จะทำให้เกิดความสำเร็จ ดังนั้นทุกคนต้องมีส่วนช่วยในการแสดงความคิดเห็น ร่วมดำเนินการ เป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จ

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 212 – 213) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการ

ดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาของประชาชนในปัจจุบันที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุ หาปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมค้นหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัด และแก้ไข และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารจนพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม ให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
7. ร่วมลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรม ที่ได้ ทำไว้ ทั้งโดยเอกชน และรัฐบาล ได้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

นอกจากนั้นสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 17) ได้กล่าวว่า ลักษณะขั้นตอนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั่วไป ที่สามารถเป็นแนวคิดในการประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง ประกอบด้วย

1. ขั้นการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา หาสาเหตุ ลำดับปัญหา และศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินการ หรือการพัฒนางานที่ต้องทำความเข้าใจร่วมกัน
 2. ขั้นการมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย หรือความต้องการ ซึ่งทำให้เป้าหมายเป็นเป้าหมายร่วมกัน
 3. ขั้นการมีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือก วิธีการ และกำหนดแผนพัฒนาหรือแผนงาน
 4. ขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจขั้นตอนการดำเนินงานชัดเจน
 5. ขั้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา ซึ่งจะส่งผลถึงการมีพลังในการดำเนินงาน
- เพราะการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งความสัมพันธ์อันดี และความรู้สึกการเป็นเจ้าของ เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ได้มาก

6. ขั้นการมีส่วนร่วมในการทบทวน ประเมินผลการพัฒนา และปรับปรุงต่อเนื่อง อันเป็นขั้นตอนสำคัญ ที่จะช่วยให้ทุกฝ่ายทราบผลการดำเนินงานชัดเจน อีกทั้งมีโอกาที่จะกำหนดวิธีการปรับปรุงต่อไปได้อย่างเหมาะสม

7. ขั้นการร่วมชื่นชมและรับผลประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ อันเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่จะเป็นการเสริมแรง เป็นกำลังใจ ของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไปได้มากมาย ผลประโยชน์ดังกล่าว อาจไม่จำเป็นต้องเป็นผลประโยชน์เฉพาะบุคคลส่วนตัว แต่อาจเป็นผลประโยชน์เชิงสาธารณวัตถุที่เกิดขึ้น ก็นำมาซึ่งความพอใจได้มาก และอาจมากกว่าผลประโยชน์รายบุคคล

จากการดำเนินการตามขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่า หากมีการดำเนินการได้ตามขั้นตอนตามลำดับนี้ จะสามารถทำให้การดำเนินงานประสบ ความสำเร็จตามที่ทุกฝ่ายคาดหวังผลตามที่ต้องการได้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน อีกทั้งมีการพัฒนาต่อเนื่องยั่งยืน

ยุทธศาสตร์และแนววิธีการในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 19-20) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนามิได้เกิดขึ้นลอยๆ แต่เกิดจากการบริหารจัดการ และการกระตุ้นให้เกิดสภาพที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วม ซึ่งมีแนวคิดที่น่าสนใจคือ

1. จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งการประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน การอบรมความรู้ และฝึกทักษะ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ที่จะสร้างความเข้าใจ และความพร้อมในการร่วมดำเนินการได้อย่างดี

2. การกำหนด และพัฒนาผู้นำ หรือผู้ประสานงานเครือข่ายความร่วมมือ อันเป็นลักษณะการบริหารการมีส่วนร่วมที่ดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะช่วยแบ่งเบาภาระในการประสานงานได้มาก โดยเฉพาะผู้เกี่ยวข้องที่จะมีส่วนร่วมมีขนาดใหญ่

3. การจัดกิจกรรมการสื่อสารข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวของกลุ่มความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง และมีกิจกรรมสร้างหรือกระชับความสัมพันธ์ เป็นระยะ อันเป็นการเน้นย้ำสายใยการมีส่วนร่วม การร่วมมือ และความรู้สึกใกล้ชิดกัน

4. การจัดระบบกิจกรรมอย่างเหมาะสม เช่น การจัดช่วงเวลาที่ดี ที่จะทำให้การดำเนินงานมีส่วนร่วมที่ผู้เกี่ยวข้องมีความสะดวก หรือการจัดลำดับขั้นตอนการมีส่วนร่วม เหมาะสม เช่น จากง่ายไปหายาก จากสิ่งที่ร่วมอย่างเป็นรูปธรรม สู่วิธีการเป็นนามธรรม ตามมาเป็นต้น

5. การบริหารสิ่งเร้า สิ่งจูงใจ ที่จะกระตุ้นการมีส่วนร่วม ทั้งระยะสั้น หรือเฉพาะหน้า ระยะยาว ทั้งนี้ลักษณะจูงใจที่เหมาะสม ผู้บริหารโครงการอาจต้องสังเกตจัดให้เหมาะกับลักษณะผู้เกี่ยวข้อง และโดยลักษณะทั่วไปอาจเริ่มมีสิ่งจูงใจเชิงวัตถุ หรือเป็นรูปธรรม แล้วบริหารพัฒนาสู่การเป็นสิ่งจูงใจเชิงนามธรรม อย่างไรก็ตามสิ่งจูงใจที่มีโอกาสยั่งยืนในความร่วมมือมาก คือ สิ่งจูงใจที่เป็นเชิงสาธารณะ และมีผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้องโดยตรง

จากแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ และแนววิธีการในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่อจะนำไปสู่การปฏิบัติ หรือปรับประยุกต์ใช้ในการมีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติต่อไป

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนี้ เป็นแนวคิดที่มีการนำเสนอค่อนข้างแพร่หลายในประเทศไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาและจากกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 40 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการต่างมีความเห็นพ้องกันในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของประเทศไทยขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เซฟเฟอร์ (Shaeffer, 1997) ที่กล่าวถึงความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นให้ท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนการจัดการศึกษาในสถานศึกษา

โดยกล่าวอ้างถึงการปฏิรูปการศึกษาของประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศว่า ไม่สามารถทำให้สำเร็จได้ ถ้าเป็นการปฏิรูปที่มีลักษณะของการสั่งการที่มาจากเบื้องบน และความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาต้องเริ่มต้นที่สถานศึกษานั้นเอง เพราะเป็นที่ที่ครู นักเรียน และผู้ปกครองของนักเรียน สามารถร่วมกันตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุด และมีความเหมาะสมที่สุดสำหรับสถานศึกษา และต้องมีการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา โดยเน้นให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหาร และจัดการในสถานศึกษาร่วมกับท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนให้ใกล้ชิดกัน เพื่อให้ชุมชนให้การสนับสนุนสถานศึกษามากขึ้น ดูแลสถานศึกษาอย่างแข็งขันขึ้น เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาในด้านการจัดการเรียนการสอน และการดูแลนักเรียน ซึ่งจะเป็นการปฏิรูปการศึกษาที่มีรากฐาน มาจากความเป็นจริงของสถานศึกษา และชุมชนในท้องถิ่น และมีสิ่งที่จะต้องคำนึง

อุทัย ดุลยเกษม (2539 : 219 – 221) กล่าวว่า แม้จะมีคนจำนวนมากเห็นด้วยและมีการสนับสนุนให้มีการปฏิรูปการศึกษาแต่การปฏิรูปจริงก็เกิดขึ้นได้ไม่ย่ายนัก เพราะส่วนต่างๆ ของระบบการศึกษามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันแนบแน่นจะแยกปฏิบัติส่วนใดส่วนหนึ่งโดยไม่กระทบส่วนอื่น ๆ ในระบบเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะเมื่อคิดจะปฏิรูปส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น การปฏิรูปหลักสูตรก็เชื่อมโยงไปสู่การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนเมื่อมีการปฏิรูปการเรียนการสอน ก็กระทบไปถึงการปฏิรูปการฝึกหัดครู และการอบรมครูประจำการ และอาจจะกระทบกับการจัดสรรเงินงบประมาณการศึกษาเป็นต้น เพราะฉะนั้น การปฏิรูปการศึกษาในที่สุดก็เป็นไปได้ยากอยู่นั่นเอง ดังนั้นความเชื่อที่ว่า การปฏิรูปการศึกษาจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ และการเมือง จึงเป็นความเชื่อที่เป็นจริงค่อนข้างยาก เว้นเสียแต่ว่า ระบบการเมือง และระบบเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงไปแต่ก็มีได้หมายความว่า ไม่จำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาคงยังมีต่อไป แต่ต้องตระหนักว่า การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ยาก และเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นก็อย่าได้พึงหวังว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเกินกว่าที่ระบบการเมืองและเศรษฐกิจของสังคมจะยินยอมให้เกิดขึ้น และหากจะให้การศึกษาของไทยเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกระจายอำนาจให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพราะยังรวมอำนาจมากเกินไป ผู้รับผิดชอบก็มีจำนวนน้อยลงแต่การกระจายอำนาจจะทำให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการศึกษา ไม่ใช่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งรับผิดชอบอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม จากแนวคิดความมีส่วนร่วมของชุมชน และโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมหภาค ก็กล่าวมา แม้ว่าจะเป็นแนวคิดที่ยังไม่เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ และกว้างขวางจนเป็นแบบแผนชัดเจนแต่ก็พบว่าในระดับจุลภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับโรงเรียนนั้นได้มีความพยายามที่จะจัดการศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของโรงเรียน และชุมชนอย่างใกล้ชิดทั้งที่เกิดขึ้นในต่างประเทศและในประเทศไทย ซึ่งเป็นการยืนยันว่าแม้แนวความคิดในการปฏิรูปการศึกษาในระดับมหภาคจะยังไม่ลงไปสู่การปฏิบัติในเชิงจุลภาค แต่ในส่วนของหน่วยงานภาคปฏิบัติ คือ สถานศึกษา หรือโรงเรียน ก็ได้มีความพยายามที่จะสร้างแบบแผนการปรับโครงสร้างการจัดการศึกษาของโรงเรียนในระดับจุลภาค เพื่อให้มาบรรจบกับแนวทางการปรับโครงสร้างการจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในภูมิภาคและชนบทในกระบวนการพัฒนา เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนสามารถสนองตอบต่อการกระจายการพัฒนาได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

การตระหนักถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนของชาติ ได้มีการกล่าวถึงกันมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ยังไม่เป็นรูปธรรมให้เห็น จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาอย่างชัดเจนมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541ค หน้า 7 -14) มีรายละเอียดดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 28 และ 43 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมตามความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาอบรมของรัฐ และการจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึง การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน และมาตรา 81 สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาประเทศพัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมของชาติ

แนวทางการพัฒนา เพื่อให้เกิดการยกระดับความคิดการพัฒนา คือ เปิดโอกาสให้ทุกๆ ฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศทั้งร่วมคิดร่วมทำและร่วมติดตามประเมินผล การพัฒนาเพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นกระบวนการพัฒนา ที่มีการผนึกกำลังกันอย่างสมานฉันท์ การพัฒนาที่สร้างความเข้าใจ และเอื้ออาทรต่อกัน เป็นการพัฒนาของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ของปวงประชาชนอย่างแท้จริง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

ในสภาพการณ์ปัจจุบันภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนในท้องถิ่น โดยมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมตามความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาอบรมของรัฐ และการจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ดังนั้น เมื่อมีการใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ร.บ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาเกิดขึ้น

การกำหนดแนวทางเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของรัฐ ที่จะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 25-45) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวการจัดการศึกษาในโรงเรียนและชุมชนมีการประสานความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ มีการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน
2. การบริหาร และการจัดการศึกษากำหนดให้องค์กรชุมชน ร่วมเป็น คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะรองรับการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาจากกระทรวงใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป
3. การระดมทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรอื่น กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ระดมทรัพยากรและการลงทุนจากชุมชนมาใช้จัดการศึกษา โดยเป็นผู้จัด และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การบริจาคทรัพย์สินและ

ทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตาม ความเหมาะสม และความจำเป็น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 40 กำหนดให้มี คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาตรีของ แต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ของสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหาการเลือก ประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่งให้เป็นไปตามที่ กำหนดในกฎกระทรวง ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา ความในมาตรานี้ไม่ใช่ว่าบังคับแก่สถานศึกษาตามมาตรา 18 (1) และ (3)

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธ

ศักราช 2543

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 40 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2543ข: 36-40) กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของแต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการ สรรหาการเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่งให้ เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543

องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 ข้อ 5 ให้มีคณะกรรมการอย่างน้อยสถานศึกษาละเจ็ดคน แต่ไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543ข: 45-50)

1. "ผู้แทนปกครอง" ได้แก่ ผู้แทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียนนักเรียนที่ กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
2. "ผู้แทนครู" ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอน และผู้ช่วยผู้บริหารสถาน ศึกษา นั้น จำนวนไม่เกินสองคน
3. "ผู้แทนองค์กรชุมชน" ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน หรือ กลุ่มบุคคลในรูปอื่นใด ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริหารของ สถานศึกษานั้นจำนวนไม่เกินสองคน

4. “ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น จำนวนไม่เกินสองคน

5. “ผู้แทนศิษย์เก่า” ได้แก่ ผู้แทนสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่าหรือบุคคลที่เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

6. “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐเจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการทั้งในและนอกเขตบริการสถานศึกษานั้นจำนวนไม่เกินสี่คน

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการ และเลขานุการและให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่งใน (1) (3) (4) (5) และ (6) เป็นประธาน และอีกคนหนึ่งเป็นรองประธาน

บทบาทและหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษา

เนื่องจาก พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา40 และ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ มาตรา 37 กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์ และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ข้อ 13 กำหนดให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีบทบาทและหน้าที่ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ,2543: 56-65) ดังต่อไปนี้ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. กำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา
5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน
6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
7. เสนอแนวทาง และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา
8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน

11. แต่งตั้งที่ปรึกษา และหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร

12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น

รายละเอียดของบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาแต่ละด้าน เป็นดังนี้

1. กำหนดนโยบาย แผนแม่บท และแผนพัฒนาของสถานศึกษา นโยบายและแผนพัฒนาสถานศึกษา เป็นเสมือน"เข็มทิศ" ที่นำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายปลายทางของความสำเร็จ ดังนั้นเพื่อให้แผนพัฒนาสถานศึกษา มีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเสนอปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นให้เป็นอย่างดี บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาควรมีบทบาทดังนี้

1.1 ศึกษาหาความรู้ และทำความเข้าใจเรื่อง การวางแผน และการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา จากเอกสารและแหล่งความรู้ต่าง ๆ

1.2 แต่งตั้งคณะกรรมการในการจัดทำร่างนโยบาย และแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

1.3 พิจารณา กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา

ก่อนสิ้นปีงบประมาณสถานศึกษานโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา มาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อใช้กรอบการปฏิบัติงานในปีงบประมาณต่อไป ซึ่งแผนปฏิบัติการดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา ก่อน คณะกรรมการสถานศึกษา จะมีบทบาทดังนี้

2.1 ศึกษา นโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

2.2 พิจารณาเห็นชอบแต่งตั้งอนุกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา

2.3 พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี

2.4 ให้การสนับสนุนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา กำกับติดตามการดำเนินการตามแผนของสถานศึกษา

3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่ จัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ คณะกรรมการสถานศึกษาจะช่วยเสนอแนะ ความต้องการของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงควรมีบทบาทดังนี้

3.1 ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำเสนอให้สถานศึกษา ไว้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำสาระหลักสูตร

3.2 พิจารณาให้ความเห็นชอบในสาระหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำ ส่งเสริมและ สนับสนุนให้สถานศึกษาได้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. กำกับและติดตาม การดำเนินการตามแผนของสถานศึกษา

การดำเนินการตามแผนของสถานศึกษา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ สถานศึกษา เมื่อสถานศึกษาดำเนินการไปแล้ว ผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร มีปัญหา *us::* อุปสรรคหรือไม่ เป็นเรื่องที่คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องรู้ เพื่อจะได้เข้ามาช่วยสนับสนุนหรือ แก้ปัญหาให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ คณะกรรมการ สถานศึกษาจึงควรมีบทบาทดังนี้

4.1 ศึกษาแนวทางการดำเนินการ และปฏิบัติตามปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการของ สถานศึกษา

4.2 ผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา รวมทั้ง ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

4.3 ติดตามดูแล ช่วยเหลือแก้ปัญหา และส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถ ดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

5. ส่งเสริม *us:* สนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีคุณภาพได้มาตรฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับผู้ปกครองของ นักเรียน วัสดุสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นเป็นอย่างดี สามารถร่วมกับสถานศึกษา กำหนดแนวทางที่จะทำให้เด็กทุกคนได้เข้าเรียนอย่างทั่วถึง และได้เรียนอย่างมีคุณภาพ จึงควร กำหนดบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาดังนี้

5.1 ร่วมสนับสนุนการดำเนินการในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของเด็กในเขตบริการของ *bas*เรียน

5.2 ประสานความร่วมมือสร้างความเข้าใจกับประชาชนทั่วไป และผู้ปกครองของ นักเรียนเพื่อให้เห็นความสำคัญในการศึกษา

5.3 สนับสนุนช่วยเหลือเด็กที่ขาดแคลน หรือมีความต้องการช่วยเหลือ เป็นพิเศษ เพื่อให้สามารถได้เรียนจบหลักสูตร

6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มี ความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

สิทธิและความเสมอภาคในการที่เด็กทุกคนจะได้รับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็เด็กที่มีความพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพคณะกรรมการสถานศึกษา ควรจะต้องทำหน้าที่ดังนี้

6.1 ศึกษาข้อมูลเด็กที่มีความต้องการเด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในท้องถิ่น เพื่อเสนอข้อมูลให้กับสถานศึกษา

6.2 สนับสนุนสิ่งต่าง ๆ ที่จะเป็นสื่อเครื่องมือ อุปกรณ์การเรียน และสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับสถานศึกษาเพื่อช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในลักษณะต่าง ๆ

6.3 สนับสนุนส่งเสริมเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

7. เสนอแนวทางและระดับการปฏิบัติในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

กระทรวงได้กระจายอำนาจในการบริหาร และการจัดการศึกษา ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปให้สถานศึกษาดำเนินการได้เกิดความคล่องตัวมากขึ้น คณะกรรมการสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้ที่กำหนดนโยบายในการบริหารของสถานศึกษา ข้อเสนอแนวทางในการบริหารทั้ง 4 ด้านของสถานศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา จึงควรรกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้ดังนี้

7.1 เสนอแนะแนวทางในการบริหาร และจัดการในด้านงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

7.2 ร่วมเป็นคณะกรรมการ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากร เพื่อการศึกษาตลอดจนเป็นวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับของบุคคลในท้องถิ่น เป็นผู้ที่สามารถช่วยระดมทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งภายในท้องถิ่น และนอกท้องถิ่น เข้ามาช่วยในการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสามารถที่จะเข้าเสริมสร้างการพัฒนาของนักเรียน ได้ในหลายๆ ด้าน จึงควรมีบทบาทดังนี้

8.1 ร่วมกำหนดแนวทางในการระดมทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในท้องถิ่น เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพการศึกษา

8.2 ส่งเสริมการใช้วิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นด้านวิชาชีพในท้องถิ่น มาให้ความรู้กับนักเรียน โดยจัดหาและเข้าไปเป็นวิทยากรภายนอก

8.3 สนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น และของชาติโดยร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการ

9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตลอดจนประสานงานกับ องค์กร ภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและท้องถิ่น

คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างสถานศึกษา กับ ชุมชน เข้ามาช่วยในการสร้างความเข้าใจสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี จึงควรมีบทบาทดังนี้

9.1 ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียน

9.2 ช่วยโรงเรียนสร้างความเข้าใจ อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษา ก่อนเสนอต่อ สาธารณชน

คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องจากสถานศึกษาในฐานะเป็นผู้แทน ของชุมชน การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียน เป็นอีก บทบาทหนึ่งในหลาย ๆ ด้าน จึงควรมีบทบาทดังนี้

10.1 เห็นชอบการรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียน

10.2 เสนอแนะและแก้ไขจุดบกพร่องของการดำเนินงานของโรงเรียนที่ผ่านมา

11. แต่งตั้งที่ปรึกษา และ หรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงาน ตามระเบียบนี้ตามที่ เห็นสมควร

คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับของบุคคลในท้องถิ่น ในการแต่งตั้ง ที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการ จึงควรมีบทบาทดังนี้

11.1 มีส่วนร่วมในการพิจารณาหรือแต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการ

11.2 เสนอและพิจารณาที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการ

12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น ๆ

คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องช่วยเหลืองานต่าง ๆ ของสถานศึกษานอกเหนือ บทบาทหน้าที่ที่กล่าวมา เช่น ช่วยเหลืองานกิจกรรมของสถานศึกษาที่จัดขึ้นในเทศกาลต่าง ๆ

จากแนวคิดใช้ หลักธรรมาภิบาล ในการบริหารองค์กร เพื่อเป็นการประกันเรื่องฉ้อราษฎร์ บังหลวง โดยมีหลักปฏิบัติ 3 ข้อ ได้แก่ เป้าหมายต้องสอดคล้องต่อสังคมหรือชุมชน กระบวนการ บริหารต้องโปร่งใส และทุกขั้นตอนการดำเนินการต้องมีคนรับผิดชอบ โดยมีการเปรียบเทียบว่า โรงเรียนก็เหมือนองค์กร 1 องค์กร ซึ่งในองค์กรประกอบด้วยคณะบุคคล 3 ระดับ ได้แก่ ระดับเจ้าของ ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ ซึ่งต่างจากในอดีต ดังนั้น ภาพพจน์ใหม่ในการบริหารและจัดการ ในปัจจุบันต้องอาศัยคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ตัด ไม่ใช่ผู้บริหารสถานศึกษา และเมื่อเป็น มติของคณะกรรมการสถานศึกษาในการตัดสินใจสั่งการ ก็ต้องร่วมกันรับผิดชอบ ผู้บริหารสถาน ศึกษาจะเป็นผู้ประสานงานกับคณะกรรมการสถานศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา การบริหารหลักสูตร การพัฒนานักเรียน และความสัมพันธ์กับชุมชน โดยให้ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้รับนโยบายจากคณะกรรมการสถานศึกษาเพียงผู้เดียวเท่านั้น และคณะกรรมการต้องทำหน้าที่ ประเมินเป็นภาพรวมของโรงเรียน โดยประเมินจากการบริหารงานของผู้บริหารเท่านั้น เพราะ

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบการบริหาร และจัดการศึกษาทั้งโรงเรียน และห้ามประเมิน การปฏิบัติงานครูโดยเด็ดขาด เพราะหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ต้องทำงานโดยผ่าน ผู้บริหารสถานศึกษา และหากครูคนใดทำผิดหรือทำไม่ดี ต้องบอกให้ผู้บริหารดำเนินการกับผู้นั้น คณะกรรมการสถานศึกษาดำเนินการด้วยตนเองไม่ได้ ดังนั้นคณะกรรมการสถานศึกษาจึงต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับขอบข่าย และหน้าที่รับผิดชอบของตนเอง เพื่อจะได้ไม่เป็นการก้าวก่าย การทำงาน เพราะจะทำให้การบริหาร และจัดการศึกษาไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่สังคม และชุมชนคาดหวัง ซึ่งพอจะสรุปหน้าที่และบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาได้ดังนี้

1. ถ่ายทอดเจตนาารมณ์ของเจ้าของสถานศึกษา ออกมาเป็นเป้าหมายการบริหาร และ จัดการศึกษา

2. กำหนดนโยบายเชิงบริหารแก่ฝ่ายบริหารสถานศึกษา

3. ติดตามและสนับสนุนการบริหารและจัดการศึกษาสถานศึกษา

4. ประเมินผลการบริหารและจัดการศึกษาของสถานศึกษา

5. กำหนดการทำงานของคณะกรรมการสถานศึกษา อันประกอบด้วยข้อบังคับ ระเบียบ

และจริยธรรมในการทำงานของคณะกรรมการสถานศึกษา

6. รับผิดชอบการบริหารและจัดการศึกษาต่อเจ้าของและชุมชนร่วมกับคณะครู

7. เพิ่มคุณค่าแก่สถานศึกษา โดยผ่านทางผู้เรียนไปสู่ชุมชนและสังคม

8. คณะกรรมการสถานศึกษาต้องศึกษาอดีตเพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่อนาคต

9. ดัดสินบนฐานข้อมูลความเห็นที่ดีที่สุด เป็นความเห็นที่เป็นกลาง เทียงธรรม

รอบคอบและแม่นยำ ต้องใช้อุเบกษา ต้องเป็นมาตรฐานเดียวกัน ใจต้องมีอุเบกขาธรรมรอบคอบ แม่นยำ และไม่มีกักรขัดกันแห่งผลประโยชน์ใดๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546

: 8-9)

ดังนั้น จึงควรให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และตลอดจนประชาชนในชุมชน ได้รู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้าร่วมร่วมให้การช่วยเหลือให้กิจการต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกของ สถานศึกษานั้นๆ ทั้งในด้านกำลังคน กำลังเงิน และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของตนเองและมีความสามารถในการบริหารและจัดการศึกษาได้ตรงตาม ขอบเขตแห่งอำนาจในการดำเนินงาน และเป็นคณะทำงานที่มีความตระหนักถึงปัญหาของ สถานศึกษาของชุมชนของตนเองได้เป็นอย่างดี และสามารถกำหนดปัญหา วิเคราะห์ปัญหา และ สามารถหาแนวทางในการแก้ปัญหาของสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี และส่งเสริมให้การบริหาร และ จัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามความต้องการของชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน มีผลงานการวิจัยที่น่าสนใจสามารถสรุปได้ดังนี้

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542) ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกรณีเฉพาะของชุมชน พบว่าสิ่งที่
สำคัญที่สุดที่เป็นตัวกำหนดกระบวนการ และแบบแผนของการมีส่วนร่วมของชุมชน และโรงเรียน
ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือเงื่อนไขทางบริบทของชุมชนได้แก่ เงื่อนไขเกี่ยวกับความรู้พื้นฐาน
ที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อม เงื่อนไขทางโรงเรียน และ
การกำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน และโรงเรียนตรงกัน ระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับการ
จัดการศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน คณะครู และ
ผู้ปกครองนักเรียน ส่วนด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และโรงเรียน ในการจัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พบว่า มีขั้นตอนที่สำคัญในการดำเนินการ 8 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนการดำเนินการ
2. การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน
3. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม
4. การสร้างกิจกรรม
5. การต่อรองเพื่อการดำเนินการ
6. การร่วมดำเนินการ
7. การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ
8. ร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

ประสาร์ รักพ่วง และคณะ (2542 : 60-61) ได้ทำกรวิจัยเรื่องสภาพการดำเนินงานของ
คณะกรรมการโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตาก ผลการวิจัยพบว่า สภาพการ
ดำเนินงานด้านบทบาทหน้าที่ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียน
ประถมศึกษา พ.ศ. 2539 ในภาพรวมมีการปฏิบัติตามอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับรายการที่มีการ
ปฏิบัติสูงสุด คือ ให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน รองลงมา
คือ มีส่วนร่วมรับทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน ส่วนรายการที่มีการ
ปฏิบัติต่ำสุด คือ มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย จัดทำแผนแม่บท และแผนพัฒนาโรงเรียน และ
เมื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน ด้านบทบาทหน้าที่ตามระเบียบ
กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2539 พบว่า
คณะกรรมการโรงเรียนที่มีสถานภาพที่แตกต่างกัน มีการปฏิบัติที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ 0.5

ประจักษ์ วัฒนศิริ (2543 : 45) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมปฏิบัติงานตามหน้าที่
ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร
ผลการวิจัยพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมปฏิบัติตามหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียน ของผู้บริหาร
โรงเรียนภาพรวมทั้ง 6 ด้าน ได้แก่การร่วมพิจารณาปัญหา การตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็น

การประชุม การวางแผนดำเนินการ และการติดตามและประเมินผลในงานที่ได้รับผิดชอบเป็นหมู่คณะ อยู่ในระดับมาก ส่วนกรรมการที่ใช้ข้าราชการครู และกรรมการที่ไม่ใช่ข้าราชการครู ภาพรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

วิวัฒน์ พันธุ์สุข และคณะ (2545. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงบประมาณ อยู่ในระดับน้อย แต่การมีส่วนร่วมในด้านการบริหารงานทั่วไป อยู่ในระดับมาก และในส่วนของปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อยู่ในระดับน้อย

ทัศนัย ศรีสุธรรมศักดิ์ และคณะ (2545. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี wuii โดยภาพรวมเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีส่วนร่วมมากที่สุดคือด้านการส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพ และได้มาตรฐาน รองลงมาคือ ด้านการกำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา และด้านการกำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษาตามลำดับ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีส่วนร่วมต่ำที่สุดคือ ด้านการเสนอแนะหรือมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

ต่อศักดิ์ ช่างเขียว และคณะ (2544. 68-71) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา มีความแตกต่างกันน้อยมีนัย.๓ คัญทางสถิติที่ระดับ .05

ยุทธศิลป์ พวนนนท์ (2546.บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีส่วนร่วมในการบริหารงาน ตามบทบาทหน้าที่ที่อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีส่วนร่วมในการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง

อุมา ศรีชัย (2546.บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยอง ใน 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติตามโครงการ ด้านการติดตาม และประเมินผล และด้านการปรับปรุงแก้ไข และพบว่า คณะกรรมการ

สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยรวม รายด้าน และรายข้อ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการปฏิบัติตามโครงการ อยู่ระดับมาก คณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยอง ที่มี เพศ และ อายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนคณะกรรมการที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแตกต่างกันที่ระดับ .01 และคณะกรรมการที่มีสถานภาพต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ .05 คณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยองมีปัญหาการมีส่วนร่วมที่สำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการขาดความรู้ ความเข้าใจ ไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน ไม่มีเวลาเข้าไปมีส่วนร่วม แผนงานโครงการไม่ชัดเจน ขาดแนวทางปฏิบัติ ขาดการติดตามงวนอย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการไม่ทราบปัญหาแท้จริง สถานศึกษาไม่ทำรายงานผลการศึกษาให้ คณะกรรมการทราบ และขาดการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย นอกจากนี้คณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยองมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ ได้แก่ ควรจัดอบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ควรให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้มากขึ้น ควรมีรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของ สถานศึกษา และควรให้ทุกฝ่ายช่วยกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐาน ของคณะกรรมการสถานศึกษา จะพบว่า ในการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการให้ประสบผลสำเร็จ และปรากฏเป็นรูปธรรมได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการกระตุ้น ยั่วยุ และสร้างเสริมให้คณะกรรมการได้มีการพัฒนาศักยภาพให้เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งสามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

กรอบความคิดในการวิจัย

